

BUXGALTERIYA HISOBINING O'RGANISH USULLARI

Xalilov Bahromjon Bahodirovich

Osiyo Xalqaro Universiteti, Buxoro

Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada buxgalteriya hisobining o'rganish usul va uslublari hamda ularning o'ziga xos xususiyatlari haqida ifodalangan*

Kalit so'z: *hujjatlashtirish, inventarizatsiya, schyotlar tizimi va ikkiyoqlama yozuv, kalkulyatsiya, balans va hisobot*

Buxgalteriya hisobi fan sifatida ham, amaliy soha sifatida ham o'z predmetini o'rganish va xo'jalik sub'ekti bilan qiziquvchi shaxslar uchun tegishli axborotlarni tayyorlash hamda taqdim etish maqsadida faqat o'ziga xos bo'lgan metoddan foydalanadi. Buxgalteriya hisobi o'z xususiyatlaridan kelib chiqqan holda dialektik metod asosida o'z oldidagi vazifalarni to'la-to'kis yechib berish uchun maxsus usullarni o'z ichiga oladi va bu usullar yordamida buxgalteriya hisobi maxsus fan sifatida o'rganiladi.

Buxgalteriya hisobini o'rganish uchun quyidagi usullardan foydalaniladi:

- Hujjatlashtirish;
- Inventarizatsiya;
- Baholash va kalkulyatsiya;
- Ikki yoqlama yozuv va schyotlar tizimi;
- Balans va hisobot.

Buxgalteriya hisobida qo'llaniladigan usullarning har biri o'zining vazifasi va funktsiyalariga ega.

• **Hujjatlashtirish** – bu buxgalteriya hisobida mablag'lar harakatini belgilovchi, unga qonuniy kuch beruvchi jarayon bo'lib, u xo'jalik muomalalarini *hujjatlar orqali rasmiylashtirishni* anglatadi. Hujjatlashtirish yordamida amalga oshirilgan xo'jalik operatsiyalarini tartibga solish uchun asos yaratiladi. Hujjatlashtirishga asosan mablag'lar harakatini tasdiqlovchi xuquqiy asos yaratiladi.

• **Inventarizatsiya** (yo'qlama) qilish yordamida tegishli moddiy javobgar shaxs zimmasida tovar va moddiy boyliklarning to'liqligi nazorat qilinadi. Moddiy javobgar shaxs belgilangan muddatlarda korxona buxgalteriyasiga o'z hisobotini topshiradi, unda hisobot davrida tovar va moddiy boyliklar holatidagi o'zgarishlar o'z ifodasini topadi. Inventarizatsiya yordamida tovar va moddiy boyliklarning to'liqligi, sifati, iste'molga

yaroqliligi qonunchilikda belgilangan tartibda aniqlanadi. Inventarizatsiya o'tkazish tartibi, natijalarni aniqlash me'yoriy hujjatlar bilan tartibga solingandir.

- **Baholash va kalkulyatsiya.** Xo'jalik sub'ektlarida mavjud mablag'lar harakatini buxgalteriya hisobida ifodalashda, mahsulot ishlab chiqarish, sarf qilingan xarajatlarni o'rganishda baholash va kalkulyatsiya alohida ahamiyatlidir. **Baholash** – bu buxgalteriya hisobi ob'ektlarini pul o'lchov birligida aks ettirish, ya'ni qiymatini aniqlash jarayonidir. **Kalkulyatsiya** – bu ishlab chiqarilgan mahsulot tannarxini aniqlash jarayoni bo'lib, uning yordamida bir birlik mahsulot ishlab chiqarish uchun sarflangan mablag'lar, ya'ni xarajatlarning umumiy summasi hisoblab topiladi.

- **Ikki yoqlama yozuv va schyotlar.** Buxgalteriya hisobining o'ziga xos xususiyatlaridan biri amalga oshirilgan xo'jalik operatsiyalari tegishli schyotlarda ikki yoqlama yozuv bilan ko'rsatilishidir. **Buxgalteriya hisobi schyotlari** buxgalteriya hisobi tizimida hisobga olinadigan ob'ektlarni turli belgilari bo'yicha guruhlash asosida hisobga olish imkonini yaratadi. Masalan, buxgalteriya hisobida asosiy vositalarni, matriallarni, pul mablag'larini, qarzlarni, foydani alohida hisobga olish kerakligi ularni hisobga olishga mo'ljallangan schyotlarga ehtiyoj tug'diradi. Schyotlarda xo'jalik muomalalari **ikki yoqlama yozuv** orqali aks ettirilishi turli xo'jalik voqea-hodisalarining o'zaro bog'liqligi bilan belgilanadi. Har bir amalga oshirilgan xo'jalik operatsiyasi bir vaqtning o'zida turli hisob ob'ektlarining ko'payishi yoki kamayishiga olib keladi. SHuning uchun har bir xo'jalik muomalasi bir vaqtning o'zida ikkita schyotda yozuv bo'lishini talab etadi. Xo'jalik operatsiyalarini tegishli schyotlarda ikki yoqlama yozuv bilan rasmiylashtirish hujjatlarga asoslangan holda amalga oshiriladi.

- **Balans va hisobot.** Xo'jalik sub'ektlari mulk shaklidan qat'iy nazar mavjud asosiy va aylanma mablag'lari holatini doimo nazorat qilib borishlari kerak. **Buxgalteriya balansida** xo'jalik mablag'lari joylanishi va tashkil topish manbalari ma'lum muddatga pul ifodasida ko'rsatilishi ularni nazorat qilish usulidir. Buxgalteriya hisobi axborotga qiziquvchi jismoniy va yuridik shaxslarga ma'lumotlarni hisobot ko'rinishida taqdim etishi uning o'ziga xos usulidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bahodirovich, X. B. (2025). BYUDJETDAN TASHQARI FONDLAR-UMUMDAVLAT MOLIYASINING BO 'G 'INI SIFATIDA. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(5), 97-105.
2. Bahodirovich, X. B. (2025). MOLIYAVIY NAZORAT TURLARI, SHAKLLARI VA METODLARI. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 1(4), 68-78.

3. Bahodirovich, X. B. (2025). DAVLAT MOLIVAVIY NAZORAT ORGANLARINING VAZIFALARI VA FUNKSIYALARI. ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION, 1(5), 76-86.
4. Bahodirovich, X. B. (2025). DAVLAT MOLIVASI. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(6), 118-126.
5. Bakhodirovich, K. B. (2023). CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF IMPROVING ACCOUNTING IN SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP. IMRAS, 6 (6), 161–165.
6. Bahodirovich, X. B. (2024). AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA QARZ MABLAG‘LARI HISOBIGA MOLIVALASHTIRISHDA KORPORATIV.
7. Bahodirovich, K. B., & To‘rayevna, S. N. (2025). PORTFOLIO RISK MANAGEMENT. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 1(4), 380-387.
8. Bahodirovich, X. B., & To‘rayevna, S. N. (2025). COMPANIES’ FINANCIAL STATEMENT: CONCEPTS AND PRINCIPLES. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 1(3), 281-289.
9. Bahodirovich, X. B., & Mahmudovna, Q. G. (2025). TIJORAT BANKLARINING MOLIVAVIY XIZMATLARI. STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS, 1(4), 223-230.
10. Bahodirovich, X. B., & To‘rayevna, S. N. (2025). LOMBARD TASHKILOTLARI VA ULARNING XIZMATLARI. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 1(3), 290-298.
11. Bahodirovich, X. B., & To‘rayevna, S. N. (2025). BANK TIZIMI VA UNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 1(4), 372-379.
12. Bahodirovich, X. B. (2025). DAVLATNING MAQSADLI JAMG ‘ARMALARI FAOLIYATINING XUSUSIYATLARI. ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION, 1(5), 98-108.
13. Bahodirovich, X. B. (2025). DAVLAT KREDITI–DAVLAT EHTIYOJLARI UCHUN PUL MABLAG ‘LARINI JALB ETISH SHAKLI. MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS, 1(6), 95-104.
14. Bahodirovich, X. B. (2025). MOLIVAVIY NAZORAT: MAZMUNI, SOHALARI, OB‘EKTI, PREDMETI, TIZIMI, VAZIFALARI, PRINSIPLARI. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 1(4), 79-89.
15. Bahodirovich, X. B. (2025). ON THE BASIS OF INTERNATIONAL STANDARDS OF FINANCIAL REPORTING IN FINANCIAL REPORTING PROCEDURE IN UZBEKISTAN. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 12(01), 151-157.
16. Bahodirovich, X. B. (2024). O‘ZBEKISTONDA KORPORATIV BIRLASHISHLAR VA QO‘SHIB OLISHLARNING O‘ZIGA XOS

XUSUSIYATLARI. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(3), 343-348.

17. Bahodirovich, X. B. (2024). O 'ZBEKISTONDA INVESTITSIYA FONDLARI FAOLIYAT MEXANIZMI. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(3), 337-342.

18. Bahodirovich, X. B., & Jamilova, E. (2024). AUDITORLIK HISOBOTI VA UNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TUZISH ASOSLARI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(3), 38-43.

19. Bahodirovich, X. B. (2024). AUDITORLIK XULOSASI VA UNI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TUZISH. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(3), 252-258.

20. Bahodirovich, X. B. (2024). AUDITORLIK TASHKILOTINING HUQUQLARI, MAJBURIYATLARI VA JAVOBGARLIGI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(3), 31-37.

21. Bahodirovich, X. B. (2024). AUDITDA MUHIMLIK DARAJASINI ANIQLASH. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(3), 18-23.

22. Bahodirovich, X. B. (2024). AUDITNING AXLOQ KODEKSI VA UNGA QO'YILGAN TALABLAR. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(3), 24-30.

23. Bahodirovich, X. B. (2024). BANK SIRI VA BANK AXBOROTINING MAXFIYLIGIGA RIOYA QILISH TALABLARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(3), 259-265.

24. Bahodirovich, X. B. (2024). AUDITORLIK TEKSHIRUVLAR NATIJALARINI UMUMLASHTIRISH VA BAHOLASH. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(3), 245-251.

25. Bahodirovich, X. B. (2024). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TARTIBGA SOLISH. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(3), 271-277.

26. Алимова, Ш. А. (2025). ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ САНКЦИЙ НА ЭКОНОМИКУ УЗБЕКИСТАНА В 2023-2024 ГОДАХ: АНАЛИЗ И ПРОГНОЗЫ. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(6), 97-103.

27. Алимова, Ш. А., & Тошов, М. Х. (2025). ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ: АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(4), 137-144.

28. Azimov, B. F., & Quدراتова, G. M. (2025). INNOVATSIYALARNI QO 'LLAB-QUVVATLASHNING TASHKILIY TUZILMALARI: INFRATUZILMAVIY TASHKILOTLAR. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(5), 25-34.

29. Azimov, B. F., Maksudovich, A. Z., & Qudratova, G. M. (2025). INNOVATIVE ACTIVITY AS A FACTOR IN ECONOMIC DEVELOPMENT.

30. To'rayevna, O. M., & To'rayevna, S. N. (2025). KORXONALARNI STRATEGIK RIVOJLANISHIDA XODIMLAR VA MEHNAT MOTIVATSIYASI TIZIMI. *MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS*, 1(7), 6-14.

31. Sodiqova, N. T., & Khalilov, B. B. (2025). SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: TOURISM'S CONTRIBUTION TO A SUSTAINABLE FUTURE AND SUPPORTING TOURISM INDUSTRY BY THE TOOLS OF MARKETING. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(5), 87-97.

32. Hakimovich, T. M. (2025). HUDUDLARNI STRATEGIK REJALASHTIRISH VA BOSHQARISHNING ASOSIY BOSQICHLARI. *ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION*, 1(4), 225-232.

33. Hakimovich, T. M. (2025). HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI. *THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD*, 1(3), 157-166.

34. EI, I. (2025). THEORETICAL AND CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF TAX BURDEN OPTIMIZATION. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 12(01), 355-358.

35. Ibodulloyevich, I. E. (2025). DEVELOPMENT DIRECTIONS OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN UZBEKISTAN. *SHOKH LIBRARY*.

36. Raxmonqulova, N. O. (2025). DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY ON A GLOBAL SCALE AND THE EXPERIENCE OF COUNTRIES. *SHOKH LIBRARY*.

37. Raxmonqulova, N. O. (2025). TASHKILOTNING XALQARO BOZORDA MUVAFFAQIYATLI FAOLIYAT YURITISH USULLARI. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, 2(1), 8-14.

38. Shadiyev, A. X. (2025). METHODS OF TEACHING THE "ECONOMIC THEORY". *SHOKH LIBRARY*.

39. Akbarovna, N. N. (2025). PROBLEMS OF INCREASING INVESTMENT ACTIVITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION. *SHOKH LIBRARY*.

40. Supievn, B. M. (2023). EFFECTIVENESS OF USING PR-ADVERTISING SERVICES IN THE PROCESS OF PRODUCT DELIVERY ON THE EXAMPLE OF BUKHARA REGION.

41. Bustonovna, J. Z. (2024). IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHDA DAVLATNING ROLI.

42. Bustonovna, J. Z. (2024). IQTISODIYOTNI MODERNIZATSIYALASH SHAROITIDA MEHNATNI SAMARALI TASHKIL QILISHNING ASOSIY YO'LLARI.

43. Bobojonova, M. J., & Toshev, M. H. (2025). YASHIL IQTISODIYOTDA BIOXILMAXILLIK VA BIOXILMA XILLIKNING AFZALLIK TOMONLARI. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(5), 170-178.
44. Bobojonova, M. J., & Toshev, M. H. (2025). YASHIL TRANSFORMATSIYA: BARQARORLIKNING YANGI DAVRI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(5), 102-110.
45. Жумаева, З. К. (2024). Мобильный Маркетинг Как Эффективное Средство Стимулирования Сбыта Товаров И Услуг. *Miasto Przyszłości*, 54, 697-702.
46. Жумаева, З. К. (2024). Инвестиционная Активность Как Основной Элемент Организационно-Экономического Механизма Маркетинга Территории. *Miasto Przyszłości*, 55, 1411-1417.
47. To'rayevich, I. A., & AD, S. (2025). INVESTITSIYALARNI JALB QILISH VA BOSHQARISHNING XORIY TAJRIBASI. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(5), 12-22.
48. To'rayevich, I. A., & AD, S. (2025). MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSIYANI JALB QILISH. *MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS*, 1(5), 29-38.
49. Sadilloyevna, D. M. (2025). Prospects for Investments in Modernization of the Economy in the Agricultural Sector. *Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research*, 12(01), 217-222.
50. Тошев, Ф. З. (2022). РАЗВИТИЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ. In *Современные проблемы социально-экономических систем в условиях глобализации* (pp. 214-218).
51. Тошев, Ф. З., & Алимова, Д. Д. (2019). РАЗВИТИЕ СТРАХОВАНИЯ ЖИЗНИ НА СТРАХОВОМ РЫНКЕ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. *ББК 65.0501 С 56*, 380.
52. Тошев, Ф. З. (2018). ИННОВАЦИОННЫЕ РЕШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ В УЗБЕКИСТАНЕ. *Интернаука*, (20-1), 95-96.
53. Тошев, Ф. З. (2022). РАЗВИТИЕ БАНКОВСКИХ УСЛУГ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ. In *Современные проблемы социально-экономических систем в условиях глобализации* (pp. 214-218).